

BİR MİLLET YARATMAK

Aydınlık Dergisi, 25 Haziran 2006

Yıldırım Koç

Osmanlı İmparatorluğu merkezi feodal bir yapıydı. Çok farklı kökenlerden oluşan bir halkı vardı. 19. yüzyılın ikinci yarısında yarı-sömürgeleşmişti ve emperyalist güçler artık Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılmasına karar vermişti. Halk, dini kimliğe göre belirlenmiş "millet"lerden oluşuyordu. Diğer bir deyişle, "mozaik" gibi bir yapıya sahipti; birbiriyle bağlantılı; ancak bütünleşmemiş bir yapı. Yarı-sömürgeleşmiş, ülke ekonomisinin emperyalist sistemin uzantısı olması anlamına geliyordu. Bütünleşmiş bir iç pazar yerine, içe dönük yerel ekonomik birimler ile emperyalizmle bütünleşmiş yapılar iç içeydi. Emperyalistler Osmanlı'yı paylaşma kararını verince, henüz çağdaş bir "millet" in oluşmadığı ülkede çeşitli etnik ve dini yapılanmalar arasında kolayca çelişkiler yaratabildiler ve işbirlikçiler bulup Osmanlı'ya karşı ayaklanmalar örgütleyebildiler.

Devleti kurtarmaya çalışan insanlar, emperyalizmin bu çözücü etkisine karşı "Osmanlıcılık"ı geliştirmeye çalıştı. Amaç, farklı kökenlerden ve inançlardan insanlardan çağdaş bir "Osmanlı milleti" yaratmaktı. 19. yüzyılın ikinci yarısındaki bu girişimler başarılı olamadı; çünkü bu toplumsal ve siyasal süreci tamamlayacak bir ekonomik altyapı yoktu. Ayrıca, kamu hizmetleri sınırlıydı ve bunlar ağırlıklı olarak yerel yönetimler eliyle sunuluyordu.

İttihat ve Terakki de ilk başlarda Osmanlıcı idi. Ancak gerek bu girişimlerin özellikle Ermeni ve Rumlardan gelen ihanetle başarısızla sonuçlanması, gerek Türkçülüğün bu dönemde gelişmesi, bu politikadan vazgeçilmesine yol açtı. İttihat ve Terakki, Osmanlıcılıktan Türkçülüğe geçti ve Türklük temelinde bir millet yaratmaya çalıştı. Türkçülüğün geliştiği en önemli merkez olan Türkocakları 1912 yılında kuruldu. Ancak bu Türkçülük, soy temelinde bir bütünlük olarak algılandı ve hareket içinde Turancılığa kaymalar da yaşandı. Bir milletin yaratılmasında ekonomik altyapının önemini kavrayan İttihat ve Terakki önderleri, "milli iktisat" uyguladılar; bir yerli burjuvazi yaratmaya çalıştılar. Ancak anti-emperyalist mücadelenin ön planda olmadığı bir yarı-sömürge bir yerli (ve milli) burjuvazi yaratma ve bu yolla ülkede iç pazarı bütünleştirerek bir milletin oluşumu için altyapı oluşturma girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı.

Atatürk'ün en büyük katkısı, Osmanlıcılığın yapamadığını başarmasıdır. Osmanlıcılar, farklı köken ve inançlardan insanlardan bir millet yaratmaya çalışmışlardı; başaramamışlardı. Atatürk, farklı köken ve inançlardan insanlardan bir millet yarattı. Atatürk'ün Türk milleti tanımını şöyledir: Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.

Atatürk'ün, dehasının ötesinde ilk şansı, emperyalizmin açık saldırısı ve işgali oldu. Milletin oluşmasında "ortak düşman" önemlidir. Anadolu ve Trakya'nın farklı kökenlerden ve inançlardan insanlarını birleştiren "ortak düşman" emperyalizmdi. Düşman somuttu ve saldırgandı. İşgalcilerin yaptıkları zulüm, kitle iletişim araçlarının gelişmediği bir dönemde bile hızla duyuluyordu. Mustafa Kemal Paşa, Osmanlıcılığın hiçbir zaman sahip olmadıkları bu avantajı, yerel direnişleri ulusal bir hareket içinde bütünleştirerek çok iyi değerlendirdi. Yerel direniş örgütleri, Sivas ve Erzurum Kongrelerinde bütünleştirdi ve bir milletin yaratılmasında ilk adım atıldı.

Atatürk'ün bir millet yaratmadaki ikinci şansı, İmparatorluğun son dönemlerinde Ermenilerin çoğunun ve 1919 yılından itibaren de ülkedeki Rumların çoğunun emperyalistlerle işbirliği ve vatana ihanetleriydi. Tehcir ve mübadele sonrasında halk içindeki farklılıklar göreceli olarak azalmıştı.

Atatürk, bir milletin oluşturulmasında ekonomik altyapının ve merkezi idare eliyle kamu hizmeti götürmenin öneminin çok iyi bilincindeydi. Başarılı bir Bağımsızlık Savaşı'nın sağladığı güç ve itibarı da kullanarak, daha savaş döneminden başlayarak savunduğu devletçiliği gündeme getirdi. Bu tercihte, büyük olasılıkla, Almanya'nın ve Japonya'nın sanayileşmesinde devletin rolü, Almanya'da Birinci Dünya Savaşı sırasında uygulanan planlama ve dönemin stratejik müttefiki Sovyetler Birliği'nin uyguladığı politikaların da etkisi oldu. Ancak bunların ötesinde, yeni bir milletin oluşturulmasında burjuvazinin girişimlerine güvenilemeyeceğini İttihat ve Terakki deneyiminde yaşamış olan Atatürk'ün bu rolü devletçiliğe vermiş olduğu da düşünülebilir ¹. Ayrıca, emperyalist güçlerin Osmanlı'nın sömürgeleştirilme ve yıkılış sürecinde ve İstiklal Savaşı sırasında etnik kimliği de kullanmış olmaları, kamu hizmetlerinin sağlanmasında merkezi idarenin rolünü de öne çıkarttı. 1921 Anayasasında en temel kamu hizmetlerinin yerel yönetimler eliyle yerine getirilmesi öngörülüyordu. İç isyanlar sonrasında bu anlayış değiştirildi. 1924 Anayasasında merkezi idarenin yetki ve sorumlulukları belirleyici oldu.

Atatürk, yerel yönetim mi, merkezi idare mi? sorusuna, "merkezi idare;" özel sektör ve yabancı sermaye mi, devletçilik mi? sorusuna da "devletçilik" yanıtını vererek Türk milletini yarattı.

Atatürk'ün çağdaş Türk milliyetçiliği, Osmanlıcılarının ve İttihatçıların yapamadığını başarmış, bir millet yaratmıştır. Emperyalizmin Türkiye'de devletçiliğe ve merkezi idareye bu denli düşman olmasının, özelleştirmeyi ve yerelleşmeyi bu denli savunmasının nedeni, budur. Çağdaş Türk milliyetçiliğini savunanların ise, özellikle emperyalizmin küresel düzeyde yeni saldırısının yoğunlaştığı günümüzde, devletçiliği ve merkezi idare eliyle kamu hizmetlerinin götürülmesini savunmaktan başka yolları yoktur.

¹ Türk milletinin oluşumunda devletçiliğin rolü konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldırım Koç, **Özelleştirme, Türkiye'yi Parçalamanın Bir Aracı**, Kaynak Yay., İst., Aralık 2005.